

بررسی مستندات فقهی - حقوقی حکم رهان (شرط بندی) در فعالیت های ورزشی بویژه تیراندازی ، اسب دوانی و شتر دوانی

پدیدآورنده (ها) : امیدبیک، مهدی؛ شادوران، محمداسماعیل

میان رشته ای :: همایش کنفرانس بین المللی و ملی مطالعات مدیریت، حسابداری و حقوق :: مجموعه مقالات دهمین کنفرانس بین المللی و ملی مطالعات مدیریت، حسابداری و حقوق (بین المللی)

صفحات : از ۴۳۶ تا ۴۴۹

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/2147358>

تاریخ داندلود : ۱۴۰۴/۰۷/۱۳

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- بررسی مستندات قرآنی حکم تغییر جنسیت و آثار فقهی آن
- بازپژوهی مستندات حکم فقهی حرمت ابدی در زناى ذات بعل و معتده رجعیه
- بازخوانی مستندات فقهی در باب شرط تساوی محل در قصاص دندان
- واکاوی حکم فقهی اجرت المثل کار متعارف زوجه از منظر فقیهان امامیه با تاکید بر شرط ضمنی ارتكازی
- بررسی فقهی حقوقی اصل قابل استناد در موارد تردید در مشروعیت شرط (ناشی از تردید در جعل یا کیفیت جعل حکم شرعی یا قانونی)
- بازپژوهی در حکم فقهی «شرط عدم مهر» در نکاح
- بررسی تطبیقی مستندات فقهی و حقوقی حکم به قتل زانی با محارم، موضوع ماده ۲۲۴ قانون مجازات اسلامی
- بازخوانی مستندات فقهی حکم اعدام برای تکرار جرایم حدی
- طراحی الگوی موفق سیستم اطلاعات (ISSM) مدیریت رویداد سازمان‌های ورزشی مطالعه موردی: کورس اسب دوانی استان گلستان
- تأثیر رویداد ورزشی اسب دوانی بر توسعه گردشگری ورزشی استان گلستان

بررسی مستندات فقهی – حقوقی حکم رهان (شرط بندی) در فعالیت های ورزشی بویژه
تیراندازی ، اسب دوانی و شتر دوانی

مهدی امیدبیک

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک ، اراک ، ایران .
mahdiomidbeygi98@gmail.com

محمد اسماعیل شادوران

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک ، اراک ، ایران .
me.shadravan@gmail.com

چکیده

بیگمان بازی بدون برد و باخت از جمله موضوعات و مباحث مورد ابتلا است که بایستی کند وکاوی عمیق با توجه به جوانب گوناگون میباشد تحقیق درباره برد و باخت در مسابقات از آن رو که بیش از گذشته مورد ابتلای جامعه و حکومت واقع شود و از سوی دیگر پرسشهای فقهی فراوان نسبت به آن مطرح است از اهمیت دوچندانی برخوردار میباشد شرط بندی در قالب پیش‌بینی نتایج مسابقات ورزشی طی چند سال اخیر در ایران به شدت رو به فزونی گذاشته است و آمارهای مراجع سیاسی و قضائی کشور از تبدیل شدن این پدیده به مسئله ای اجتماعی و درخور توجه حکایت دارد با این حال ، در عمل نوعی ناکارآمدی ، نابسامانی و تناقض آشکار در موضعگیری نسبت به این پدیده مشاهده میشود لیکن با اینکه اسلام در مسأله قمار و برد و باخت بسیار سخت گیر است و آن را یکی از گناهان کبیره می‌شمرد ولی این موضوع را به خاطر فلسفه های روشنی که دارد در سه مورد شتردوانی ، اسب دوانی و تیراندازی استثناء کرده است و نه تنها به مسئله آموزش آنها تشویق شده ، بلکه اجازه مسابقه و شرط بندی و برد و باخت را نیز در آن داده است در روایات فقهی، جواز رهان (برد و باخت) ، به سه مورد فوق منحصر شده است وهب بن وهب ابوالبختری نیز که یکی از راویان عامی و البته معاصر امام صادق (ع) است ، در همین موضوع روایتی نقل کرده این مقاله با رویکردی تحلیلی انتقادی میکوشد تا حکم رهان در خصوص فعالیت های ورزشی فوق را در منابع فقهی ، حقوقی و روایی در سنجه نقد نهد و در تلاش است با کاوش در دیگر مصادق و یافتن بسامد و گونه های حدیثی و تاریخی ، آن را تحلیل نماید .

واژگان کلیدی : حکم ، شرط بندی ، قمار ، مسابقات ورزشی ، رهان

مقدمه

شرط بندی که در لغت عرب از آن به «الرهان» تعبیر میشود، به عمل شرط بستن، گرو و نذر گفته میشود (دهخدا، 1386). شرط بندی و مصادیق آن در هیچ یک از قوانین ایران تعریف و مشخص نشده، اما اهل لغت و حقوقدانان به گونه های مختلفی آن را تعریف کرده اند. گونه ای از شرط بندی که در عرصه ورزشهای امروزی جریان دارد، ناظر است بر قول و قرار بر سر برد و باخت یا پیش بینی نتیجه یک مسابقه ورزشی از سوی بازیکنان یا افراد خارج از مسابقه و قرار دادن پاداش برای برنده مسابقه یا کسی که نتیجه مسابقه را درست پیش بینی کرده است؛ لذا به طور کلی شرط بندی در دنیای ورزش در دو مقوله جای میگیرد:

1- شرط بندی میان بازیکنان دو تیم بر سر برد و باخت در یک مسابقه ورزشی

2- شرط بندی میان افراد خارج از یک مسابقه ورزشی بر سر پیش بینی نتیجه آن مسابقه ورزشی

بر اساس آنچه علمای اقتصاد بیان میدارند باید راه را برای تحقق رشد اقتصادی پایدار فراهم نمود و موانع تولید سرمایه و نیروی کار را از پیش روی فعالان اقتصادی برداشت و یکی از موانعی که راه را بر بکارگیری سرمایه در جهت تولید به اشتغال ناهموار میسازد استفاده از منابع مالی در شرط بندیها به عنوان یک فعالیت غیرمولد اقتصادی است. افراید که اقدام به قمار یا شرط بندی میکنند با صرف سرمایه های فراوان در بازی های خود به جای ایفای نقش در تولید ثروت در جامعه، دستاوردهای خود را یک شبه و بدون کسب عوض به هدر میدهند و موجب اخلال در نظام اقتصادی میشوند. صرف نظر از مضرات اقتصادی این نوع فعالیت آثار اجتماعی مخرب نیز مورد توجه جامعه شناسان است و همچنین باید دانست شرط بندی عملی است که در اسلام نهی شده است و حکم آن حرمت است و اجتناب از آن واجب است این نهی و حرمت به حدی است که فقها شرکت در مجالس قمار و شرط بندی را جایز نمیدانند و پولی را هم که از این راه بدست میاید، حرام و آن را طبق آیه 29 سوره مبارکه نساء مصادق اکل مال به باطل میدانند؛

از طرفی هم در آیات و احادیث مؤکداً سفارش به داشتن اوقات سرگرمی، تفریحات سالم و ورزش کردن صورت گرفته من جمله آیه 24 سوره بقره «وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ: هر مقدار که می توانید در برابر دشمنان توانایی و قدرت کسب کنید» و حدیث نبوی از پیامبر (ص) که فرمودن: «إِلَهُو وَالْعَبَاوَا فَيَأْتِي أَكْرَهُهُ أَنْ يُرَى فِي دِينِكُمْ غُلَظَةً. سرگرمی داشته باشید و تفریح کنید چراکه خوش نمی دارم در دین شما درشتی و سختی دیده شود» (نهج الفصاحه، ص 259، ح 531)

علی ایحال اسلام مخالف تفریحات سالم است یا مشوق به آنها؟

پاسخ کاملاً مشهود است اسلام نه تنها مخالف تفریحات سالم و سرگرمی های مفید و سازنده نبوده و نیست، بلکه خود طراح و مشوق آنها هم میباشد موضوع دیگری که در فقه اسلامی مورد بحث کافی واقع شده است موضوع «سبق و رمایه است»؛ اسلام با تشریع قانون سبق و رمایه خلاءای را که در اجتماع مسلمانان از نظر تفریحات سالم به چشم میخورد از میان برد و بوسیله آن نوع ورزش های صحیح و معقول را نشان داده است.

دهمین کنفرانس بین المللی و ملی مطالعات مدیریت، حسابداری و حقوق

۳۱ و ۳۰ اردیبهشت ۱۴۰۳ - تهران

منظور از « سبِق » آنست که سوارکاران پیمان ببندند که هر کدام در مسابقه اسب دوانی زودتر به مقصد تعیین شده رسید مبلغی پول یا هر جنس مورد نظر را بعنوان جایزه دریافت کند و فایده اش آنست که ماهرترین سوارکاران و تندرو ترین اسبها شناخته میگردد .

منظور از « رمایه » آنست که تیراندازان در یک مسابقه دو نفری یا دسته جمعی شرکت جویند و تیر هر کدام بهتر به نقطه تعیین شده اصابت کند جایزه تعیین دشه را دریافت کند تا بر اساس آن ماهر ترین تیراندازان معلوم گردد .

و فایده این مسابقات آماده ساختن مردم برای جهاد و مبارزه با دشمنان است.

اصولاً مباحثی که در فقه عنوان میگردد بایست به یکی از دلیلهای چهارگانه (قرآن 0 گفتار و روش رسول اکرم (ص) و پیشوایان معصوم (ع) - عقل - اجماع) متکی و مستند باشد تا بصورت یک بحث فقهی مورد بحث قرار گیرد و اساس این بحث علاوه بر قرآن مجید که صریحاً دستور میدهد :

« در برابر آنها (دشمنان) آنچه توانایی دارید از "نیرو" آماده سازید (و همچنین) اسبهای ورزیده (برای میدان نبرد) تا به وسیله آن دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید و (همچنین) گروه دیگری غیر از اینها را که شما نمی شناسید و خدا می شناسد و هر چه در راه خدا (و تقویت بنیه دفاعی اسلام) انفاق کنید، به شما باز گردانده می شود و به شما ستم نخواهد شد»¹

و علاوه بر منطق عقل و اجماع کلام رسول خدا (ص) است جائیکه میفرماید : « فرشتگان الهی از برد و باخت و قمار و شرط بندی ، نفرت میکنند و به مرتکبان آن لعنت میفرستند جزء در مسابقه تیراندازی و اسب دوانی » (وسائل الشیعه ، کتاب سبِق و رمایه باب 1 حدیث 6)

باز در حدیث دیگری اظهار میدارند : « برد و باخت و شرط بندی جزء در تیراندازی و اسب دوانی روا و جایز نیست » (وسائل الشیعه ، کتاب سبِق و رمایه باب 2 حدیث 1 و 2 و 3 »

پیامبر بزرگوار اسلام در این مورد مانند سایر موارد تشریع و قانونگذاری تنها به گفته و دستور اکتفا نفرموده بلکه شخصاً در میدان مسابقات شرکت کرده و عملاً مشروعیت این قبیل مسابقات را تجویز و اعلام کرده است و از آن طرف میدانیم که کردار و عمل آن بزرگوار در امور تشریعی مانند گفته های او سند و حجت برای مسلمانان است .

ما در این پژوهش با رویکردی تحلیلی انتقادی میکوشیم تا ابتدا به مفهوم و مبنای حکم شرط بندی برخط پرداخته سپس حدیث رهان و مستثنائات شرط بندی در فعالیت های ورزشی را در منابع روایی در سنجه نقد نهاده و در تلاشیم با کاوش در دیگر مصادیق و یافتن بسامد و گونه های حدیثی و تاریخی ، آن مطلب تحلیل نماییم .

1- آیه 60 سوره انفال : « وَ أَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَ عَدُوَّكُمْ وَ آخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَ مَا تَنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَ أَنْتُمْ لَا تَظْلَمُونَ »

گفتار اول : معنی حکم در اصطلاح فقها

در مورد حکم تعریف های زیادی شده است که اغلب آنها نظیر یکدیگرند و یا اختلاف آنها جزئی است از مضمون بیشتر آنها چنین برمیآید که حکم عبارتست از خطابات خداوند نسبت به مکلفین در مورد افعال و کردار آنها و بعضی نیز حکم را بر نتیجه حاصله از خطابات شارع اطلاق نموده اند چنانکه بعضی گفته اند : کلمه حکم به ضم حا و سکون کاف عبارتست از اسناد چیزی به دیگری ایجاباً یا سلباً و این معنی عرفی است به معنی اینکه در هر قضیه ای چهار رکن و جزء وجود دارد محکوم علیه - محکوم به - نسبت حکمیه - وقوع نسبت حکمه و یا لاوقوع آن و این جزء چهارم همان حکم است و در نزد متأخران به آن تصدیق نیز گفته میشود و این حکم بر دو قسم است شرعی و غیر شرعی حکم شرعی حکمی است که از شرع گرفته شده باشد و نسبت به فهم آخذ و دریافت کننده مخالف ، با قطعیات نباشد خواه فهم آن منوط و محتاج به خطاب شارع باشد مانند وجوب نماز و یا فهم آن بر خطاب شارع توقف نداشته باشد بلکه عقل انسان آن را ثابت نماید مانند وجود صانع و از این قبیل امور و حکم غیر شرعی احکامی است که از عقل یا عرف یا اصطلاحی است که از اصطلاح غیر شرع یگرفته شده باشد

حکم در شرع دارای اقسامی است که از آنهاست احکام تکلیفی - وضعی - واقعی - اولی - واقعی ثانوی - ظاهری - و اقسام دیگری که فقها در مورد هر کدام از اقسام تعریفات نموده و اظهاراتی دارند و از جهات مختلفی آنها را مورد بحث قرار داده اند که چون غرض در این مقاله فقط اشاره ای به حکم بوده به همین مقدار سخن را کوتاه مینماییم و بیان اقسام و بحثهای دیگر را بجای دیگر موکول مینمائیم .

4

اما بطور خلاصه حکم ، اصطلاحی در فقه و اصول ناظر به اعتباری از سوی شارع درباره افعال مکلفان می باشد. حکم ، « طلب شارع » از مکلف است برای انجام دادن یا ترک کردن فعلی اعم از آنکه استحقاق ذم در صورت مخالفت را دربر دارد (وجوب ، حرمت) ، یا استحقاق ذمی نیست (ندب ، کراهت) یا نسبت فعل و ترک برابر است (اباحه). احکام به دو قسم احکام تکلیفی و احکام وضعی تقسیم می گردند حکم اگر به طور مستقیم و بدون واسطه به فعل یا ترک عملی به نحو الزام ، منع یا ترخیص تعلق گیرد ، حکم تکلیفی نامیده می شود ؛ که به ترتیب به وجوب ، حرمت و اباحه ، به معنی اعم تعبیر می شود و چنانچه ترخیص با رجحان فعل یا ترک آن همراه باشد ، استحباب یا کراهت ، و در غیر این صورت اباحه به معنی اخص نام دارد .

لیکن نظر به مراتب فوق نسبت به شرط بندی در رشته های ورزشی حکم به حرمت داده شده به استثنای سه رشته اسب دوانی ، شتر دوانی و تیراندازی .

گفتار دوم : مفهوم مسابقه

دکتر معین در کتاب لغت نامه خود مسابقه را اینگونه تعریف میکند : سبق، به معنای پیشی گرفتن بر یکدیگر در دویدن ، تاختن جنگیدن و ... است ، در این واژه ، به گونه ای مفهوم رقابت به پیشتازی، پیش آهنگی نهفته است ، در برابر واژه « لحوق » که به معنای پیوستن است در هر عرصه و زمینه ای ، علم ی، فکری ، عملی و ... آن که جلو می افتد و زودتر از دیگران به مقصد از پیش تعیین شده می رسد و بر رقیب پیروز می گردد به او سابق و پیشتاز گفته میشود و گویند گوی سبقت را از دیگران ربود ، به او این واژه در قرآن کریم و احادیث کاربرد گوناگون و فراوان دارد :

- انا ذهبنا نستبق و ترکنا یوسف عند متاعنا : گفتند ای پدر ما به مسابقه رفته بودیم و یوسف را نزد کالای خود گذاشته بودیم (سوره یوسف ، آیه 17)

- واستبقا الباب : یوسف و زن عزیز مصر به جانب در دویدند . (سوره یوسف ، آیه 25)

- فاستبقوا الصراط : پس شتابان آهنگ صراط کنند. (سوره یس ، آیه 66)

ابن منظور در لسان العرب می نویسد :

1- تیراندازی ، که از آیه نخست استفاده می شود و جریان فرزندان یعقوب (ع) با برادرشان یوسف را بازگو می کند.

2- پیش افتادن در هدف ، که از دومین آیه مورد اشاره در داستان یوسف و زن عزیز مصر به دست می آید.

3- گذشتن و عبور کردن ، که سومین آیه بر آن دلالت دارد

به نظر این لغت شناس مورد اول و دوم ، مفهوم « مسابقه » را میرساند و مورد سوم مفهوم « سبقت » را

در روایات هم ، این واژه و دیگر برگرفته های از آن ، همین بار مفهومی را دارند

مفهوم « سبق » بر اثر کاربرد فراوان در مباحث فقهی ، حقیقت در عقد ویژه ای پیدا کرده که دارای دو رکن و دو انشاء پیوسته

به هم (ایجاب و قبول) است . در اصطلاح فقها و تعریف فقهی « سبق » به تملیکی گفته می شود که در برابر

کار و عمل قرار می گیرد به همین جهت ، در فقه کتابی با عنوان « سبق و رمایه » در شمار دیگر کتابهای فقهی نگارش یافته است .

جهت ، در فقه کتابی با عنوان

سبق به معنای نخست ، در اصطلاح عبارت است از قرارداد شرعی که بر مسابقه اسب دوانی و مانند آن ، همچون قاطر و الاغ و

نیز شتر و فیل ، در ازای عوضی معین برای برنده ، میان مسابقه دهندگان منعقد میشود . برخی ، آن را به معامله بر مسابقه

اسب دوانی و مانند آن برای شناسایی سوارکار ماهرتر و برتر از میان مسابقه دهندگان ، تعریف کرده اند . برخی دیگر به قرارداد

مشروع در برابر عوض با هدف تمرین و ممارست بر جهاد در راه خدا ، و گروه چهارم آن را به عقدی که مفاد آن استحقاق فرد

برنده نسبت به عوض تعیین شده است تعریف نموده اند. نتیجه همه تعاریف یاد شده یک حقیقت است که در فارسی از آن به

شرط بندی (گروگذاری) تعبیر میشود و به فرد پیشتانز جایزه میدهند عنوان سبق در کنار « رمایه » (السبق و الرمایه) عنوان

بابی مستقل در فقه است که از احکام آن دو در این باب به تفصیل سخن گفته اند . احکام سبق عدم جواز شرط بندی جز در

سبق و رمایه در مسابقات ، شرط بندی جایز نیست ، جز در مسابقه یاد شده و رمایه که از این حکم استثنا شده اند ؛ بلکه در

راستای ایجاد و افزایش آمادگی دفاعی سپاهیان اسلام ، بر آنها تأکید و بدان ها ترغیب شده است . مطرح بودن تمام بحث های

باب رمایه در باب سبق آنچه در ماهیت عقد رمایه گفته شد ، که آیا عقدی مستقل است یا نه و آیا لازم است یا جایز؟ همچنین

شرایط مذکور در آن عقد ، در سبق نیز مطرح است .

شرایط صحت سبق امور زیر در صحت سبق شرط است :

1- تعیین مبدأ و مقصد مسافت.

2- تعیین عوض

3- تعیین حیوان مسابقه از اسب ، الاغ و قاطر با مشاهده بنابر این ، توصیف کفایت نمیکند

4- همسانی و همتایی اسبهای مسابقه در احتمال پیشی گرفتن بنابر این اگر یکی از اسبها ناتوان ، و جاماندن آن از مسابقه

یقینی باشد ، مسابقه صحیح نخواهد بود

5- قرار دادن عوض در مسابقه برای برنده یا محلل (داور مسابقه) بنابر این ، قرار دادن عوض برای غیر آنان صحیح نیست؛ چنان

که قراردادن آن برای بازنده نیز - از این جهت که نقض غرض است - صحیح نمیباشد .

در اینکه برابری مسابقه دهندگان در محل ایستادن نیز شرط صحت عقد است یا نه ، اختلاف میباشد .

البته در این که سبق و رمایه عقدی مستقل و ویژه است یا احکامی مانند اجاره یا جعاله بر آن بار میشود مورد بحث است (نجفی

، 1356)

به هر حال، این عقد، چهارپایه و رکن دارد که در کتاب «سبب و رمایه» از آن بحث میشود:

- 1- سابقه دهندگان باید بالغ و عاقل باشند.
- 2- ابزاری که با آنها مسابقه انجام می گیرد، همانهایی باشد که در فقه معین شده است.
- 3- در مسابقه های روا و جایز، آنچه به عنوان عوض به طرف مقابل پرداخته می شود، ویژگی ندارد، می شود کالای بیرونی باشد، یا در ذمه و عهده، نقد باشد، یا نسیه و...
- 4- جایزه برندگان رواست که از بیت المال پرداخت شود یا از سوی پیشوا و رهبر مسلمانان و یا سازمان و شخص دیگری غیر از مسابقه دهندگان.

گفتار سوم: انواع و اقسام مسابقات

ما در این نوشته گونه های مسابقه را در زیر سه عنوان، بررسی خواهیم کرد، بدین شرح:

- 1- مسابقه با ابزار قمار
- 2- مسابقه های سرگرم کننده و تفریحی
- 3- مسابقه برای تواناسازی بدن

1- مسابقه با ابزار قمار

مسابقه هایی که با ابزار قمار انجام می پذیرد، به نوبه خود دو گونه است:

الف) با گروپندی و برد و باخت

ب) بدون گروپندی

1- الف) در جایی که بازی با ابزار قمار انجام پذیرد و در آن عوض و بردوباخت نیز باشد، همه فقیهان شیعه اتفاق نظر دارند که حرام است، هم از جهت تکلیفی و هم از جهت وضعی.

در نوشته های فقهی، دلیلهای فراوان و گونه گونی بر این فتوا و نظر آورده اند که همواره در بررسی های فقهی، در بوته نقد بوده است، از جمله:

- سید احمد خوانساری مینویسد: «اللعب بالآلات القمار مع الرهن ولا اشكال فيحرمة العوض للاجماع والاخبار»: در این که بازی با ابزار قمار با گروپندی حرام است، اشکالی نیست و دلیل آن اجماع و روایات است (خوانساری، 1375 ه. ق.).

- حرام بودن بردوباخت و بازی با آنچه به عنوان ابزار قمار شناخته شده، نه تنها در میان فقیهان شیعه مطرح است، بلکه عالمان اهل سنت نیز بر این نظرند (زحیلی 1997 م)

- «انما الخمر والميسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه لعلكم تفلحون»: ای کسانی که ایمان آورده اید شراب و قمار و بتها و ازالام (که یک نوع بخت آزمایی بوده) پلیدند و از عمل شیطان، از آنها دوری گزینند تا رستگار شوید. (سوره مائده، آیه ۹۲)

«میسر» به معنای قمار بازی و برد و باخت با آلت قمار است گفته شده که واژه میسر از ریشه یسر و آسانی است، چونکه به وسیله قمار مال و ثروت به آسانی به دست می آید و یا این که برای برنده گشایش حاصل میشود. (مجلسی، ۱۳۷۶ ه. ش.).

1- ب) مسابقه با ابزار قمار بدون برد و باخت: بسیاری از فقهای پیشین و پسین و معاصران، فتوا به حرام بودن مسابقه با ابزار قمار بدون برد و باخت داده اند. اما شماری از بزرگان فقه، در گذشته و حال، این گونه بازیها را از شمول دلیلهایی که دلالت بر حرام بودن دارند، خارج دانسته اند

– محقق خوانساری، از کسانی است که دلیلهای حرام بودن مسابقه و بازی با ابزار قمار و حتی شطرنج را، در صورتی که در آنبرد و باخت نباشد، ناتمام می داند ایشان بر این نظر است از مسابقه ها (بازی با ابزار قمار بدون عوض) حکم دادن به حرام بودن، خالی از اشکال نیست در ادام ه، ایشان دلیلهای کسانی که این گونه بازی را حرام می دانند، بویژه در نرد و شطرنج، مورد نقد و بررسی قرار داده و مینویسد: آنچه که در آن جز فساد چیزی نیست، هرگونه تصرف در آن و دست زدن به آن نارواست مورد ما را نمی گیرد زیرا از آن روایت به دست نمی آید که بازی بدون گرو بندی کار لغوی باشد و فساد آفرین و مورد نهی، مگر این که کسی چنین استدلال کند: در این گونه بازیها آن که مغلوب می شود کینه شخص پیروز را به دل می گیرد به همین جهت حرام است) که این سخن هم خالی از اشکال نیست افزون بر این، اگر قرار باشد هر چه که یاد خدا در آن نباشد، قمار و میسر به شمار رود، باید بسیاری از کارهای مباح را حرام دانست و حال آن که چنین نیست. حتی نمی توان گفت: هر آنچه لغو است، حق نیست و هر آنچه حق نباشد، باطل است و حرام زیرا بسیاری از امور باطل هستند، اما حرام نیستند از مجموع بررسی های فقیه ژرف اندیش محقق خوانساری به دست می آید که این نوع از مسابقه ها و بازیها را از نظر فقهی و استدلالی حرام نمی داند

– امام خمینی (ره) بازی با ابزار قمار، از جمله شطرنج را در صورتی که در آن برد و باختی نباشد و این که شطرنج از ابزار قمار بودن خارج شده باشد، حرام نمی دانند و در ابراز دیدگاه فقهی خود، به نظر سید احمد خوانساری نیز، اشارت دارد: « ... بازی با شطرنج در صورتی که از آلت قمار بودن به کلی خارج شده باشد (جایز است) باید عرض کنم که شما به کتاب جامع المدارک مرحوم ایت الله حاج سید احمد خوانساری که بازی با شطرنج را بدون رهن جایز میدند و در تمام ادله خدشه میکنند (رجوع کنید) در صورتی که مقام احتیاط و تقوای ایشان و نیز علمیت و دقت نظرشان معلوم است. » (موسوی خمینی، 1410 ه. ق.)

به این نکته باید توجه داشت که امام خمینی، بازی شطرنج را در صورتیکه از ابزار قمار درآمده باشد، جایز میشمارد ولی سید احمد خوانساری از اساس بازی با ابزار قمار را بدون برد و باخت جایز میداند و ازان جمله بازی با شطرنج بنابراین فتوای محقق خوانساری از فتوای امام خمینی فراگیرتر و گسترده تر است از جهت نمونه ها و مواد بدین سان میابیم که حکم قسم دوم از محور اول مانند بخش اول اجماعی نیست و در آن فتوای به حلال بودن در کنار فتوای به حرام بودن بودن وجود دارد

2- مسابقه های سرگرم کننده و تفریحی

بسیاری از بازی هایی که در زمان های پیشین وجود نداشته و رایج نبوده و امروز در سراسر جهان و در جامعه های اسلامی رواج یافته است ، آیا این گونه بازی ها جایز است، یا خیر؟

- سید احمد و سید جمال خوانساری بر این باورند که : « اما مسابقت در امثال این امور بی گروبنندی، پس جمعی از علمای ما آن را نیز حرام می دانند و جمعی دیگر جایز میدانند و تخصیص می دهند حرمت را به صورتی که با گرو باشد و دلیل قول اول ضعیف است و قول به جواز قوی تر است، مگر آنچه متضمن مصلحت و فایده اصلاً نباشد و مجرد لهو و لعب باشد ، با آن که حکم به حرمت هر لهو و لعبی نیز خالی از اشکال نیست » (آمدی ، محمد ، شرح غررالحکم و دررالکلم)

اما این که آیا در این گونه امور، افزون بر مسابقه، گروبنندی هم جایز است یا نه؟
از نوشته شماری از فقیهان از جمله آقا جمال و سید احمد خوانساری استفاده می شود : که مسابقه دادن اگر همراه با گروبنندی باشد، در غیر مواردی که تعیین شده (تیراندازی، اسب و شتردوانی و ...) جایز نیست ، ولی بدون گروبنندی جایز و بی اشکال است. در برابر این دیدگاه ، گروهی از فقیهان بر این باورند : به جز مواردی که به روشنی بیان شده در روایت هرگونه بازی و مسابقه چه با بردوباخت و چه بدون آن حرام است
پس دو دیدگاه موجود است :

1- روا بودن مسابقه های غیر منصوصه در صورتی که بدون عوض باشد.

2- ناروا بودن مسابقه های غیرمنصوصه، گرچه بردوباختی هم در آنها نباشد.

3- مسابقه برای تواناسازی بدن

بازیها و مسابقه هایی که در راستای نیرومندسازی بنیه نظامی و دفاعی مسلمانان قرار می گیرد و تعلیم و تمرین در آنها ، آمادگی رزمی آنان را بالا می برد، در اسلام نه تنها منع و جلوگیری از آنها نشده ، بلکه مورد دستور روشن دین قرار گرفته است و قرآن مجید به عنوان یک اصل کلی و همیشگی در این زمینه می فرماید :

آیه 60 سوره انفال : « وَ أَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَ عَدُوَّكُمْ وَ آخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَ مَا تَنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَوْفَ إِلَيْكُمْ وَ أَنْتُمْ لَا تَظْلَمُونَ »

و تا آن جا که می توانید نیرو و اسبان سواری آماده کنید، تا دشمنان خدا و دشمنان خود را و آنها که شما نمیشناسید و خدا میشناسد بترسانید

لغت اعدوا امر است به اعداد و تهیه . رباط الخیل از ماده ی ربط به معنی بستن در مکانی است و منظور از رباط الخیل محافظت اسبان برای جنگ با دشمن است

ترهیبون از باب افعال و از ماده ی رهب (بر وزن قفل) و رهب به معنی ترسیدن است ، ترسی که توأم با پرهیز و اضطراب باشد در تفسیر و برابر سازی آیه شریفه پیامبر اکرم (ص) فرموده است : « مقصود از این نیرومندی و توانایی رمی آمادگی در تیراندازی است » (حر عاملی ، 1368 ه . ش .)

افزون بر اصل مشروع بودن این گونه مسابقه ها و بازیها، شرطبنندی و رهان هم در آنها، جایز و روا شمرده شده است :

« ان الملائكة لتنفر عند الرهان و تلعن صاحبه ماخلأ الحافر والخف والریش و النصل »

« لاسبق الا فی خف او حافر او نصل ... »

خفّ که در حدیث آمده به ضمّ خاء به معنی سپیل شتر است (سپیل شتر به منزله سم اسب است) و مراد از آن شتر و فیل است ، و حاضر به معنی سم ستوران ، و مراد از آن اسب ، و استر و الاغ است و نصلُ به معنی پیکان تیر و سرنیزه و تیغه کارد است ،

علی ایحال باید عنوان داریم :

اگر پذیرفتیم که این حدیث در میان مسابقه ها، تنها مسابقه ای را جایز می داند و برد و باخت و گروندی در آن را بی مانع و بی اشکال می داند که در راستای آمادگی نظامی و جنگی و دفاعی قرار بگیرد و به همین جهت ، بر اسب ، شتر ، فیل، الاغ، تیر، نیزه و مانند آن انگشت نهاده است . حالا این پرسش مطرح می شود : آیا مقصود از آنچه که نام بردیم به اعتبار زمان و ظرف صدور این روایات است که به جز اینها، چیز دیگری در نبردهای تن به تن و در میدان جنگ با دشمن به کار نمی رفته است ؟ یا می توان اینها را نمونه ابزار دفاعی و جنگی آن زمان دانست و جمود و پافشاری بر این نمونه ها نداشت . در این مقوله نیز دیدگاههای فقیهان متفاوت است :

بسیاری از فقیهان، بویژه فقیهان معاصر، بر آن هستند که مسابقه با این گونه ابزار و چهارپایان که در روایت آمده به مناسبت زمان صدور روایات است که برای نبرد با دشمن، چیزی غیر از آنها به کار گرفته نمی شد . و این بدان معنی نیست که در این زمان هم تنها با همان چهارپایان و ابزاری که در جنگهای صدر اسلام به کار گرفته می شده است، مسابقه جایز و در غیر آن جایز نیست و نارواست .

گروهی از فقها نیز اصرار بر همان موارد و نمونه های ویژه دارند که از باب نمونه به آن اشاره می کنیم :

– محسن حکیم مینویسد : « در عقد سبق و رمایه ، ایجاب و قبول لازم است . و موارد آن عبارتند از : تیراندازی، نیزه بازی، شمشیربازی، اسب و شتر و فیل و استر و الاغ دوانی . و جز در این موارد ، مسابقه جایز نیست و در پی آن گروندی هم نارواست »

– شهید صدر بر این فتوا نظر دارد و می نویسد : « بعید نیست که با ابزار جنگی جدید نیز ، مسابقه مشروع و درست باشد آیا درستی مسابقه با ابزار جنگی قدیم بی قید و شرط است ، یا این که تا زمانی است که آنها در جنگهای عمومی کاربرد لازم را داشته باشند و بتوان با آن وسیله ها در برابر دشمنان ایستادگی کرد و به دفاع برخاست ؟ در این مسأله، دو دیدگاه است که دیدگاه دوم موافق با احتیاط و نزدیک تر به حق است »

– همین دیدگاه واقع بینانه را در نوشته های استاد شهید و فقیه ژرف اندیش ، مرتضی مطهری در می یابیم : « در اسلام یک اصل اجتماعی هست به این صورت – وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ – تا آخرین حد امکان در برابر دشمن نیرو تهیه کنید و نیرومند باشید . این اصل را کتاب ، یعنی قرآن به ما تعلیم می دهد . از طرف دیگر ، در سنت ، یک سلسله دستورها رسیده است که در فقه بنام « سبق و رمایه » معروف است دستور رسیده که خود و فرزندان، تا حد مهارت کامل ، فنون اسب سواری و تیراندازی را یاد بگیرید . اسب دوانی و تیراندازی ، جزء فنون نظامی آن عصر و بهترین وسیله تهیه نبرد و نیرومند شدن در مقابل دشمن در آن عصر بوده است . ریشه و اصل قانون « سبق و رمایه » ، اصل « وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ » است ، یعنی نیرو شمشیر و نیزه و اسب از نظر اسلام اصالت ندارد و جزء هدفهای اسلامی نیست . آنچه اصالت دارد این است که مسلمانان باید در هر عصر و زمانی ، تا آخرین حد امکان ، از لحاظ قوای نظامی و دفاعی در برابر دشمن قوی باشند ... لزوم نیرومندی در مقابل دشمن قانون ثابتی است که از یک احتیاج ثابت و دائم سرچشمه می گیرد . اما لزوم مهارت در تیراندازی و اسب دوانی مظهر یک احتیاج موقت است و با مقتضیات زمان و توسعه عوامل فرهنگی و فنی ، تغییر می کند و چیزهای دیگر از قبیل لزوم مهارت در به کار بردن سلاحهای امروز جای آن را میگیرد » (مطهری ، 1375 ه.ش .)

- امام خمینی، در این زمینه در جواب یکی از اعضای دفتر می نویسد: «و رهان در سبق و رمایه مختص است به تیر و کمان و اسب دوانی و امثال آن که در جنگهای سابق به کار گرفته شده است و امروز هم، تنها در همان موارد است با اینگونه برداشت ها از اخبار و روایات، تمدن جدید باید به کلی از بین برود و مردم کوخ نشین بوده و یا برای همیشه در صحراها زندگی نمایند»

آیا هدف از این مسابقه ها که بیان شد، به عنوان علت است یا حکمت؟ به دیگر سخن این گونه مسابقه ها اگر در زمانی واقع شوند که اطمینان داریم هیچ گونه جنگ و درگیری هم پیش نخواهد آمد، باز مستحب و بی اشکال است، یا تنها اگر در راستای رزم و دفاع و جهاد قرار گیرد مشروع اند و گرنه، نه؟

افزون بر این، اگر اصل توان مندی و آمادگی را بپذیریم و این که اسلام از مسلمانان می خواهد که همواره قدرت مند و عزتمند باشند و از سوی دیگر، بپذیریم که عقل و اندیشه و خرد ناب در سایه تن سالم و اعصاب آرام به دست می آید، بسیاری از این ورزشها و بازیها و مسابقه هایی که در این راستا قرار می گیرند، پذیرش مردمی آنان، با مشروع بودن همسو خواهد شد. البته در بحث «سبق و رمایه» و مسابقه ها، فرع فقهی دیگری نیز هست که در خور بحث و بررسی هستند، از جمله در نوشته های فقهی آمده:

چون جهاد بر زنان واجب نیست، برگزاری و شرکت در این گونه مسابقه ها هم برای آنان روا نیست آیا می توان این پرسش را مطرح کرد: اگر جهاد واجب نیست، دفاع از کیان کشور اسلامی، عزت اسلامی و جان و ناموس که واجب است در این صورت اگر این ورزشها و مسابقه ها به این گونه دفاع ها کمک کند و آمادگی لازم را برای زنان و مردان پدید آورد آیا باز هم می توان گفت بر زنان شرکت در این گونه مسابقه ها و انجام آنها جایز نیست

مسابقات دیگر به جز موارد سه گانه از اقسام مسابقه ها جایز و مشروع هستند و می توان به برندگان در مسابقات جایزه پرداخت

گفتار چهارم: ادله تحریم شرط بندی از نظر اجماع و عقل

1- اجماع

از جمله دلایلی که ممکن است بر حرمت بازی با ابزار مخصوصه قمار هرچند بدون برد و باخت استدلال گردد اجماع است هرچند در اصل اجماع بر حرمت شرط بندی و قمار جای شک و تردید نیست لیکن نمیتوان آن را بطور مطلق اجماع محصل فقها دانست چرا که این اجماع مدرکی است و حجت نمیباشد و قدر متیقن قماربازی و شرط بندی همراه با برد و باخت است (شهبازی، 1393)

2- عقل

متکی شدن افراد به شانس و اقبال که بازدارنده از فعالیت مفید اقتصادی بوده و روح فعالیت و کار و تولید را از انسان میگیرد و او را تبدیل به موجودی تن پرور و بیکار میکند. برد و باخت در قمار و شرط بندی، زمینه ساز عداوت و کینه توزی بین قماربازان میشود. قمار و شرط بندی سبب تهییج و تحریک اعصاب و بیماری های روانی گردیده و انحطاط اخلاقی و از هم گسیختگی نظام خانواده را به دنبال دارد که خود زمینه ساز بسیاری از جرایم و در نهایت منجر به خودکشی میگردد.

گفتار پنجم: مواجهه ی قانونگذار با شرطبندی و آثار قانونگذاری در این حوزه

1- قبل از انقلاب اسلامی

شرطبندی دیگر به شکل سنتی که تنها دو طرف داشته انجام نمیگرفت بلکه امروزه اشخاص متعدد در یک قمار نقش ایفا مینمایند شخصی که وبگاه شرطبندی را دایر میکند، اشخاص بعضاً مشهور و معروف که به تبلیغ این وبگاهها میپردازند، شرکتهایی که باجه پرداخت برخط در اختیار این شبکههای فساد قرار میدهند، فرد قمارباز و افراد بسیار دیگر، از اجزای لاینفک قمار امروزی هستند. پس صرف جرم انگاری و ارباب عمل قمارباز یا دایرکننده ی قمار مکفی نخواهد بود در ادامه دراستی بر تحولات رویکرد قانونگذار در خصوص قمار و شرطبندی خواهیم داشت.

نخستین بار که قانونگذار ایران به طور منصوص و مشخص از قمار اسمی به میان آورد، به یکسال پس از امضای مشروطه و قانون «تشکیل ایالات و ولایات و دستور العمل حکام» طبق ماده ی ۳۴ قانون مذکور «قمار موجب فساد اخلاق اهالی شده و باید مراکز قمار قلع و قمع شوند» با این وجود هنوز جرم انگاری در رابطه با این جرم صورت نپذیرفته بود. قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ ه.ش. نخستین بار قمار را جرم انگاری نمود. به موجب ماده ی ۴۳ و ۲۷۵ این قانون (اصلاحی) ۱۳۲۸، کسانی که علناً به قمار اشتغال داشته باشند و یا مراکز قمار دایر کنند، با مجازات حبس روبهرو خواهند شد (محمد جعفر حبیبزاده و همکاران، ۱۳۸۹). بنابراین باوجود اینکه جنبه ی بازدارندگی این مجازاتها به قدری نبود که مانع از ارتکاب قمار شود اما دست کم نکته ی مثبت، آن است که قانونگذار به آثار سوء و مخرب قمار واقف بوده است اما نکته ی منفی اینکه همین میزان از اقل جرم انگاری نیز آنگونه که درخور بوده، ملیس به لباس اجرا نمیشده است. احداث کازینوهای متعدد در سالهای تصویب قانون اخیرالذکر و اشتغال آشکارای برخی به این شغل بیانگر عدم اجرای صد درصدی این قانون است اما شرطبندی برخط اساساً چون قابلیت تحقق در آن برهه را نداشته علی القاعده نیاز به قانون و مقررات خاص و متمایزی هم حس نمیشده است.

۲- پس از انقلاب اسلامی

شرط بندی در ایران بر اساس ماده ۷۰۵ قانون مجازات اسلامی جرم است اما با عنوان مجرمانه قمار مورد بررسی قرار می گیرد. در واقع در قانون مجازات اسلامی به صورت صریح به جرم شرط بندی اشاره نشده است به همین خاطر مطابق با مواد مربوط به جرم قمار، با اشخاص متخلف برخورد قانونی می شود همانطور که گفته شد جرم شرط بندی عمل غیرمشروع و غیرقانونی است که کیفر این جرم در ماده ۷۰۵ قانون اصلاحی بخش تعزیرات قانون مجازات این گونه تعیین شده است: «ارتکاب هر یک از رفتارهای مذکور در بندهای (۱) تا (۳) این ماده جرم است و هر شخص به هر نحوی در فضای حقیقی یا مجازی یکی از رفتارهای مذکور را مرتکب شود، علاوه بر ضبط اموال و عواید حاصل از جرم به نفع دولت، به جزای نقدی درجه شش یا جزای نقدی معادل ارزش یک تا سه برابر مجموع اموال و عواید ناشی از جرم، هر کدام بیشتر باشد، محکوم می شود.»

بنابراین یکی از مجازات های جرم شرط بندی ضبط اموال است. در واقع ضبط اموال یعنی مالی را که از طریق جرم شرط بندی به دست آمده از مجرم می گیرند و در اختیار دولت قرار می دهند. باید توجه داشت که در جرم شرط بندی علاوه بر ضبط اموال، مجرم باید جزای نقدی هم پرداخت کند. جزای نقدی به میزان ۶ تا ۲۴ میلیون تومان یا یک تا سه برابر تمام آنچه از انجام جرم به دست آمده می باشد. نکته دیگر این که مرجع رسیدگی به این جرم دادگاه کیفری ۲ می باشد.

از سوی دیگر ماده ۶۵۴ قانون مدنی بیان می کند: «قمار و گروبنندی باطل و دعاوی راجع به آن مسموع نخواهد بود. همین حکم در مورد کلیه تعهداتی که از معاملات نامشروع تولید شده باشد جاری است.» بنابراین باید به این نکته توجه داشت مالی که از طریق شرط بندی به دست می آید موجب مالکیت دریافت کننده نمی شود و به همین خاطر اگر عین آن موجود است باید عین و در غیر این صورت ملزم است که مثل یا قیمت آن را به صاحب مال مسترد نماید. همچنین اگر شخصی بر مبنای شرط بندی

مالی را به دیگری داده باشد بعداً نمی تواند دعوای استرداد آن مال را مطرح کند زیرا جهت آن نامشروع است و نسبت به آن قرار عدم استماع دعوا صادر می شود .»

مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۴۰۱/۱۲/۳ مواد ۷۰۵ تا ۷۱۱ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی که مربوط به جرم قماربازی و شرط می شود را اصلاح کرد که لازم است اشخاص از قانون جدید مطلع باشند. به همین خاطر برای دسترسی راحت کاربران در قسمت زیر فایل قانون جدید مجازات جرم شرط بندی بارگذاری شده است.

نکته مهمی که در این قانون وجود دارد در خصوص ماده ۷۰۸ است که بیان می کند تولید، معامله، عرضه، حمل یا نگهداری به ابزار مخصوص قمار و شرط بندی جرم است و شخص به جزای نقدی درجه شش یا جزای نقدی معادل یک تا سه برابر ارزش اموال و عواید حاصل از جرم هر کدام بیشتر باشد، محکوم می شود

گفتار ششم : نتیجه گیری

در مکتب اسلام انجام فعالیت های ورزشی و پرورش روح و جسم از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است و توصیه های فراوانی در راستای پرداختن به ورزش در کلام پیشوایان دین ملاحظه می شود. از آن جمله پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمودند : به فرزندان شما و تیراندازی را یاد بدهید در اسلام ورزشهایی است که بطور صریح و واضح تأیید شده است چون اسب دوانی ، تیراندازی، شنا کردن. نبی اکرم فرمودند : « لا سَبَقَ الا فی خف او حافر او نصل ... » هیچ مسابقه و یا برد و باختی روا نیست جز شتردوانی یا اسب دوانی یا تیراندازی ... و ورزشهایی که غیر مستقیم تأیید شده است مانند : دویدن و آنچه در قلمرو آن است و بعضی ورزشهای معمولی دیگر که به طرزی روشن حرمت آن تذکر داده شده است چون بوکس بازی، گاو بازی و چراکه آنچه از گفته ها و نوشته های دانشمندان استفاده میشود اینست که این مسابقات به منظور تقویت نیروی سلحشوری و آمادگی جنگی مسلمانان تشریع گردیده است و چون اسب و تیر هم در آن روز از وسایل جنگی مدرن آن روز به شمار میرفتند مورد بحث و دستور شرع قرار گرفته اند پس امروز که اسب و تیر از صحنه های جنگی کنار رفته اند با در نظر گرفت آن احتیاجی که این حکم برای آن تشریع گردیده است وسایل جنگی روز مشمول این حکم میگردند و از تعریفی که فقها درباره سبق و رمایه انجام داده اند میتوان این موضوع را دریافت نمود ، بعنوان نمونه به نقل سخنان دو نفر از فقهای بزرگ اسلامی اکتفا میکنیم :

- 1- شهید ثانی (965 - 911) در تعریف آن میفرماید : « سبق و رمایه آنگونه عقد و پیمانی است که برای تمرین و آمادگی جنگی و تقویت بنیه دفاعی مسلمانان تشریع گردیده است ... »
- 2- صاحب جواهر در این باره میفرماید : « فایده مسابقه اسب دوانی و تیراندازی ، تشویق مردم به آمادگی جنگی و آشنایی به فنون آن میباشد تا هنگام نبرد با دشمنان اسلام آمادگی قبلی داشته باشند »

و مستند این حکم علاوه بر منطق عقل و اتفاق عموم مسلمانان خود قرآن مجید است :

جائیکه میفرماید : « در برابر دشمنان راه خدا هر آنچه از نیرو و وسائل دفاعی امکان دارید تهیه نمائید تا بوسیله آن دشمنان را راه خدا را مرعوب سازید ... »

و نیز در آیه ای که در مورد برادران یوسف وارد شده است آنجا که میفرماید : « برادران یوسف به پدر گفتند : ما بدنبا لمسابقه رفتیم و یوسف را پیش اثاث خود بجا گذاشتیم ... »

استفاده میشود که مسابقه (تیراندازی) یکی از احکام ادیان گذشته بوده و اسلام آن را یک امر مشروع نقل میکند و مسلمانان را از مشروعیت آن آگاه میسازد (بنابراین اصلی که مشروعیت احکام ادیان گذشته تا ثبوت نسخ ، ثابت و پابرجاست .

از طرفی امروزه، دولت ها ناچار شده اند که از مجازات ایراد ضرب و جرح عمدی و خطرناک در این ورزشها چشم پیوشند و تنها به تعدیل و خشونت ها و کاستن از خطرها قناعت کنند. لذا باید بپذیریم که اجرای قواعد عمومی، مسئولیت مدنی در این زمینه ممکن نیست و ناچار بایستی تقصیر ورزشی را تابع قواعد ویژه این حرفه کرد.

در اسلام برد و باخت و قمار تحریم شده است ولی در اسب دوانی و تیراندازی شرط بندی و برد و باخت مباح و مجاز است. در مورد بازی با شطرنج مبنای بیشتر فقها بلکه مشهور که فتوا به حرمت بازی با شطرنج - هر چند بدون برد و باخت - داده اند آلت قمار بودن شطرنج است، بنابراین چنانچه مشخص شود که در زمان حاضر بازی شطرنج بدون برد و باخت و به عنوان تفریح و سرگرمی مطرح شود وسیله قمار نیست بلکه وسیله ای است جهت رشد فکری، و حرام نخواهد بود از جمله فقیهانی که بر اساس این فرض فتوا به حلیت داده اند امام خمینی است. وی در پاسخ پرسشی که فرض کرده شطرنج امروزه وسیله قمار نیست فتوا به حلیت آن داده است که متن سؤال و جواب امام در مبحث مبانی فقهی شطرنج گذشت این فتوا از ایشان در حالی صادر شده که در مکاسب محرمه بازی با ابزار ویژه قمار را حرام می داند. پس احراز خروج شطرنج از وسیله قمار بودن، موضوعی است که تشخیص آن مربوط به مکلف است و حضرت امام به فرض پرسش و به عنوان قضیه شرطیه پاسخ داده است و نظرات مراجع تقلید در مورد شرط بندی در مسابقات مورد بررسی قرار گرفته است.

که نظر آیت ا... خوانساری به عنوان حسن ختام این مقاله بیان میشود:

«الثانیه اللعب بالآلات القمار من دون رهن قدیشک فی حرمته حتی مع صدق القمار»

مسأله دوم بازی با ابزار قمار بدون برد و باخت است که حرمت آن مورد شک است حتی با صدق عنوان قمار.

بازی با شطرنج اگر همراه با برد و باخت باشد مانند سایر بازی ها و مسابقات به جز مواردی که استثناء شده است حرام است. پس مبانی فقهی (قرآن، سنت، اجماع، عقل) و مبانی حقوقی (قانون اساسی، قانون عادی و عرف) در امور ورزشی با توجه به این مطالب وجود دارد.

منابع:

- 1- دهخدا، علی اکبر، 1386، لغت نامه، جلد 13، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- 2- ابن منظور، محمد ابن مکرم، (1955 م)، لسان العرب، چاپ اول، دار صادر، بیروت.
- 3- نجفی، محمد حسن (1316 ه. ش)، جواهر الکلام، چاپ سوم، ج 22، دار الکتب الاسلامیه، تهران.
- 4- خوانساری، سید احمد، (1375 ه. ق)، جامع المدارک فی شرح المختصر النافع، چاپ 10، جلد 3، مؤسسه اسماعیلیان، قم.
- 5- زحیلی، وهبه، (1418 ه. ق = 1997 م)، الفقه الاسلامی و ادلته، جلد 5، دارالفکر، دمشق.
- 6- مجلسی، محمد باقر، (1376 ه. ش)، مرآة العقول، جلد 18، دارالکتب الاسلامیه، تهران.
- 7- موسوی خمینی، روح الله، (1410 ه. ق)، صحیفه نور، مجموعه رهنمودها، چاپ اول، جلد 21، وزارت ارشاد اسلامی، تهران.
- 8- آمدی، عبدالواحد، (بی تا)، غرر الحکم و درر الکلم، جلد 1 و 2، بی جا، فترجمه محمد علی انصاری القمی.
- 9- حر عالمی، محمد ابن حسن، وسائل الشیعه، حدیث 1، مترجم: افراسیابی، علی (1368 ه. ش).
- 10- مطهری، مرتضی، (1375 ه. ش)، مجموعه آثار، چاپ هجدهم، انتشارات صدرا، تهران.

- 11- شهبازی، مریم، 1393، ماهیت قمارازدیدگاه فقهای امامیه و تطبیق آن بر مصادیق جدید، پایان نامه کارشناسی ارشد معارف اسلامی، دانشگاه قم
- 12- حبیب زاده، محمد جعفر و همکاران، (1389 ه.ش.)، تحلیل جرم قمار در فقه و حقوق ایران، فصلنامه تخصصی فقه و مبانی حقوق اسلامی، سال ششم (شماره 20، تابستان، صص 47 - 68